

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Eric Drugge

Sanning och konsekvens

Om anonyma vittnen skulle tillåtas i Sverige

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Joel Eriksson

Termin: HT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställning	6
1.4 Metod och material	6
1.5 Disposition	6
1.6 Avgränsning	6
2 VITTNEN I SVERIGE	8
2.1 Den kontradiktoriska principen	8
2.2 Vittnen enligt rättegångsbalken	8
2.3 Praxis	9
2.3.1 RH 1995:32	9
2.3.2 RH 2007:24	9
2.4 Förarbeten	10
2.4.1 SOU 2004:1; Ett nationellt program om personsäkerhet	10
2.4.2 Motion <i>Skydd för vittnen</i> 2017:18:1235	12
3 EKMR OCH VITTNESANONYMITET	13
3.1 EKMR	13
3.2 Praxis	14
3.2.1 Kostovski mot Nederländerna (dom 20.11.1989)	14
3.2.2 Doorson mot Nederländerna (dom 26.3.1996)	15
3.2.3 Van Mechelen m.fl. mot Nederländerna (dom 23.4.1997)	16
3.2.4 Pesukic mot Schweiz (dom 6.12.2012)	17
3.3 Sammanfattning	19

4	VITTNEN OCH ANONYMITET I NORDEN	21
4.1	Norge	21
4.2	Danmark	21
5	DISKUSSION	22
5.1	Finns det ett behov?	22
5.2	Kommer det att ge en effekt?	23
5.3	Kan det anonyma vittnesinstitutet missbrukas?	24
5.4	Analys	25
6	SLUTSATS	28
	BILAGA A	30
	BILAGA B	31
	BILAGA C	32
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	33
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	36

Summary

The question of whether witnesses should be allowed to be anonymous in a trial has been the subject of debate for some time and is currently being discussed in the Swedish Justice Committee. In this essay, I will explain the circumstances and reasons in detail for allowing witnesses to be anonymous.

In order to promote fairness on this subject, I will present the current legal situation on the matter based on the Swedish and EU legal perspectives. In an ongoing discussion I will then present both pros and cons of what the procedure would mean for Swedish law. From a practical point of view, I will then answer questions which arise from dealing with the subject regarding the need, effect and if the rules could be applied to a greater extent than complies with the requirements of legal certainty.

Much of what is said in this paper is my personal opinion, from which I will try to defend as far as possible. With that said, the purpose of the paper is not to be exhaustive but to give a more nuanced picture of the problem between the interests that the issue involves based on the arguments put forward in the debate.

This will then lead to a conclusion where I take a stand on whether Sweden should allow witnesses to be anonymous or not.

Sammanfattning

Frågan om man ska låta vittnen vara anonyma i en rättegång har varit föremål för debatt sedan länge och behandlas för närvarande i Justitieutskottet. I denna uppsats ämnar jag därför att redogöra för omständigheter och skäl till att låta vittnen vara anonyma.

För att göra ämnet störst rättvisa ämnar jag att redogöra för det gällande rättsläget i frågan utifrån ett svenskt och EU-rättsligt perspektiv. Utifrån en praktisk synvinkel ska jag försöka svara på frågor som uppstår när man behandlar ämnet gällande behov, effekt och om man skulle kunna tillämpa reglerna i större utsträckning än vad som är förenligt med kraven på rättssäkerhet. I löpande avhandling ska jag sedan försöka resonera kring både för- och nackdelar med vad förfarandet skulle innebära för svensk rätt.

Mycket av vad som sägs i uppsatsen är min personliga åskådning, vilken jag ska försöka försvara i möjligaste mån. Med detta sagt är syftet med uppsatsen inte att vara uttömmande utan att ge en mer nyanserad bild av problemet mellan de intressekollisioner som frågeställningen innebär utifrån de argument som förs fram i debatten.

Detta kommer sedan att mynna ut i en slutsats där jag tar ställning i frågan huruvida Sverige bör låta vittnen att vara anonyma inför en rättegång eller ej.

Förord

Frågan om man ska tillåta vittnen att vara anonyma i Sverige har diskuterats sedan länge, men har fått vind i seglen igen. Jag kom i kontakt med ämnet via media och politiken, där jag började ifrågasätta vissa argument som fördes fram i debatten. Efter närmare efterforskning började mina egna författade meningar prövas och mitt intresse för frågan växte.

Frågan har både fått stöd och mötts med motstånd. De intressen som man väger mellan är den misstänktes rätt till full insyn i rättegången och ett vittnes rätt till skydd för påverkan och repressalier, vilka båda påverkar rättssäkerheten.

Med den här uppsatsen ska jag försöka dra mitt strå till stacken gällande utvecklingen av debatten. Mina egna åsikter är högst personliga, vilka läsaren kanske inte nödvändigtvis delar. Detta borde i så fall representera det aktuella opinionsläget i frågan beroende på hur man själv värderar intressena som behandlas.

Avslutningsvis vill jag rikta ett tack till min familj som har uppmuntrat mig i mina studier och min handledare Joel Eriksson för goda råd och synpunkter.

Eric Drugge, Malmö 2018

Förkortningar

RB	Rättegångsbalken
Ibid.	På samma ställe
BrB	Brottsbalken
EKMR	Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna
RH	Rättsfall från hovrätten
SOU	Statens offentliga utredningar
Brå	Brottsförebyggande rådet
HovR	Hovrätten
NOU	Norges offentlige utredninger
Rir	Riksrevisionsverket

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Tanken på att låta ett vittne vara anonymt i en rättegång är ur ett svenskt juridiskt perspektiv kontroversiell, men möjligheterna för detta har återkommande diskuterats i riksdagen.¹

I en motion inlämnad 2 oktober 2017 föreslås ett ökat skydd för vittnen. Där uttrycker man att det är ett problem att vittnen är oroliga och inte vill medverka i rättegångar.² Samtidigt har det blivit mer förekommande att vittnen drar tillbaka sina vittnesmål innan en förestående rättegång efter hot om repressalier. Detta är särskilt förekommande vid rättegångar där grovt kriminella är åtalade och där vittnenas deltagande är av särskild vikt för utgången. Rir har granskat olika orsaker till att huvudförhandlingar ställs in och konstaterade att mellan åren 1995 och 2010 ställdes ungefär var fjärde huvudförhandling i brottmål i landets tingsrätter in och att *en av de primära orsakerna* till detta är att vittnet uteblir.³ Rir framhåller i rapporten att myndigheten har uppmärksammat problemet med att vittnen på grund av rädsla inte vågat komma till förhandlingar och personal på tingsrätterna har påpekat att denna företeelse blivit vanligare under senare år.

Ingressen till denna motion anger vad många anser vara ett problem med den nuvarande lagstiftningen och som skulle kunna lösas med hjälp av att vittnen fick höras anonymt.

1.2 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur gällande rätt ser ut i Sverige, hur man har löst frågan i andra länder och huruvida det är förenligt med EKMR. Detta leder till en analys och sedan en slutsats där jag delar med mig av min personliga åsikt i frågan.

---

¹ Bl.a. mot. 2013/14 Ju370, mot. 2015/16:2251 m.fl.

² Mot. 2017/18:1235.

³ Rir 2010:7 s. 7.

1.3 Frågeställning

Några centrala frågor jag ska försöka ge svar på är om det finns ett behov av att låta vittnen vara anonyma, om det har en effekt och om det anonyma vittnesinstitutet kan komma att tillämpas i så stor utsträckning att det påverkar rättssäkerheten. Därefter ska jag försöka motivera min ställning till att låta vittnen vara anonyma eller inte.

1.4 Metod och material

Jag utgår från en rättsanalytisk metod för att beskriva den gällande rätten och en diskursetisk metod för att motivera min ställning i frågan. Jag kommer att använda mig av litteratur i sådan utsträckning det finns och i övrigt kommer jag att undersöka statistik, förarbeten, artiklar och rättsfall. Eftersom det inte finns mycket litteratur och tryck är jag till stor del bunden av artiklar för att beskriva opinionsläget. Gällande artiklar som inte är rent juridiska försöker jag i största möjliga utsträckning att använda mig av artiklar från etablerade medier, även om det fortfarande är påkallat att vara normalt källkritisk.

1.5 Disposition

Jag kommer först att redogöra för hur vittnesinstitutet fungerar för svenskt vidkommande och därefter redogöra för hur man har behandlat saken enligt EKMR. Därefter kommer jag att redogöra för hur bestämmelserna ser ut i Danmark och Norge avseende anonyma vittnen för att undersöka hur det har behandlats där. Detta följs av en diskussions- och analysdel. Avslutningsvis kommer en slutsats som ska försöka besvara de inledande frågeställningarna.

1.6 Avgränsning

Jag kommer att rikta in mig på vittnesanonymitet med anledning av grovt kriminella brott och kriminella gäng. Jag kommer inte att behandla vittneskydd med anledning av våld i nära relationer eller andra angränsande om-

råden. Gällande utländsk rätt kommer fokus att ligga på dansk och norsk rätt med hänsyn till den språkliga närheten och underlag. Jag kommer heller inte att behandla problemen med frånvarande vittnen och vittnesattester.

2 Vittnen i Sverige

2.1 Den kontradiktoriska principen

Den kontradiktoriska principen (*audiatur et altera pars*) innebär att i en rättegång är båda parterna verksamma och de bereds tillfälle att bemöta vad den andra parten har lagt fram.⁴⁵ En rättegång som inte är kontradiktorisk är inkvisitorisk och präglas av att det inte förekommer parter i förhandlingen utan att rätten utreder en tilltalad för ett påstått brott. En rättegång som är kontradiktorisk kallas för en ackusatorisk rättegång.

2.2 Vittnen enligt rättegångsbalken

Rätten ska enligt 36 kap. 10 § RB höra vittnet om hans fullständiga namn och om det behövs, ålder, yrke och hemvist. Detta innebär att man i Sverige inte har någon möjlighet att vittna anonymt.

Vittnesutsagor utgör en av de viktigaste formerna av bevisning.⁶ Med tanke på den olägenhet det kan innebära för ett vittne att avlägga ett vittnesmål är det av särskild vikt att man uttömmar samtliga möjligheter för att få förmå ett vittne att göra just det. Det finns andra möjligheter för ett vittne att avlägga ett vittnesmål under andra omständigheter (t.ex. 36 kap. 18 § via videolänk). Dock framhålls det som ett större problem i praktiken att få ett vittne som inte vill vittna att medverka.⁷

Vidare har vi en vittnesplikt i Sverige, vilket innebär att rätten inte kan befria ett vittne från denna plikt enbart på den grund att vittnet känner ett påtagligt obehag inför uppgiften.⁸ Det finns inte heller en lagstadgad rätt att undgå vittnesplikten ens om vittnet löper risk att utsättas för hot och andra repressalier, även om det är möjligt att efterge vittnesplikten i sådana fall. Det finns dock en möjlighet att vittna anonymt enligt lag (2006:939) om

---

⁴ Ekelöf, Edelstam, Heuman (2010), s. 30.

⁵ Ekelöf, Edelstam (2011), s. 70.

⁶ Ibid. s. 219.

⁷ Ibid. s. 220.

⁸ Ibid. s. 219.

kvalificerade skyddsidentiteter. Enligt 2 § kan polis som deltar i spanings- eller utredningsverksamhet, tjänsteman vid säkerhetspolisen eller tjänsteman vid militären vittna anonymt inom ramen för hemligt arbete. Det finns få prejudikat på området.

2.3 Praxis

2.3.1 RH 1995:32

En person lämnat uppgifter till polisen gällande ett fall men hade begärt att få vara anonym. I huvudförhandlingen hade den kriminalinspektör som tog emot tipset från det anonyma vittnet vägrat att svara på frågor som kunde röja uppgiftslämnarens identitet och angav som skäl att han hade lovat uppgiftslämnaren att denne skulle få vara anonym, eftersom uppgiftslämnaren var rädd för att råka ut för repressalier från den åtalade. Saken gällde om hovrätten skulle ingripa med tvångsmedel enligt 36 kap. 21 § RB mot kriminalinspektören för att denne skulle röja uppgiftslämnarens identitet.

Hovrätten fann att kriminalinspektören inte hade giltiga skäl att hemlighålla sin uppgiftslämnarens identitet, men beaktade att åklagaren till stöd för åtalet hade åberopat annan bevisning. Upplýsningar inhämtade i andra hand kan rent allmänt inte tillmätas något större bevisvärde och kan därmed inte heller förväntas få någon nämnvärd betydelse, särskilt i ett brottmål. Vittnesmålet fick därför karaktär av stödbevisning i förhållande till övrig bevisning. Det ansågs därför inte proportionerligt att ingripa med tvångsåtgärder för att röja uppgiftslämnarens identitet och yrkandet avslogs.

2.3.2 RH 2007:24

I det här fallet påträffades ett större narkotikaparti av den nederländska polisen i Nederländerna, varvid tre personer greps och senare utlämnades till Sverige. Vid samma tid greps tre personer i Sverige för delaktighet i nämnda brottslighet. Vid tingsrättens huvudförhandling åberopade åklagaren vittnesförhör med de fyra polismännen från gripandet i Nederländerna och begärde att de skulle höras under särskilda skyddade identiteter enligt lag (2006:939) om kvalificerade skyddsidentiteter. Dock ville inte HovR i

det här fallet låta de nederländska poliserna få vittna under skyddade identiteter då de inte ansåg att de åtnjöt det skydd som lagen om kvalificerade skyddsidentiteter innebär. Detta ledde till att den i underrätten fällande domen revs upp och målet återförvisades för vidare handläggning.

2.4 Förarbeten

2.4.1 SOU 2004:1; Ett nationellt program om personsäkerhet

Motionen som nämndes i inledning till detta arbete behandlas för tillfället i Justitieutskottet, men frågan om anonyma vittnen har diskuterats sedan 1990 – talet men var senast föremål för en offentlig utredning 2004.⁹ Redan där kunde man konstatera att det är ett problem att personer som hörs i en brottmålsrättegång inte vågar hålla fast vid de uppgifter de tidigare lämnat till polisen eftersom de är rädda för repressalier från den tilltalade.¹⁰ Detta problem var särskilt förekommande i mål rörande grov eller organiserad brottslighet.

I SOU:n hänvisade man till *Brottsofferutredningens* betänkande där man kom fram till att användandet av anonyma bevispersoner inte var förenligt med den grundläggande principen om parts rätt till fullständig insyn i de förhållanden som kan läggas till grund för ett avgörande mot honom eller henne.¹¹

En försvarare förväntas ställa relevanta frågor som ibland kan indirekt röja identiteten på vittnet och att försvararen i det fallet skulle känna sig tvungen att röja uppgiften för sin huvudman.¹² Detta är en konfliktsituation som utredningen tyckte var olämplig samt att det vore svårt att låta en försvarare utföra sin uppgift utan att röja vittnets identitet. Vidare anförde de att man inte bör åsidosätta principen om offentlighet och parts rätt till insyn i pro-

---

⁹ SOU 2004:1, s. 203.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid. s. 207.

¹² Ibid. s. 209 f.

cessmaterialet utan mycket starka skäl och att det därför inte var motiverat med anonyma vittnen.

Vidare konstaterade *Rikspolisstyrelsen* i ett utlåtande att anonymitet endast kan komma ifråga för s.k. *spontanvittnen*, d.v.s. personer som har bevitnat en händelse utan att vara part i målet och att det vore uteslutet att en målsägande eller tilltalad skulle uppträda anonymt i en rättegång.¹³ Rikspolisstyrelsen ställde sig därför inte bakom förslaget men ansåg att frågan borde behandlas vidare, främst med hänsyn till utvecklingen av den organiserade brottsligheten och att det internationella samarbetet för bekämpningen av sådan brottslighet *sannolikt kommer att kräva någon form av anonymitets-skydd i enlighet med vad som finns i andra länder.*

Beredningen för rättsväsendets utveckling föreslog i sitt betänkande att det borde vara möjligt att låta uppgifter som hänför sig till identiteterna hos de informatörer som de brottsbekämpande myndigheterna använder i underrättelse- och brottsutredningsverksamhet vara hemliga.¹⁴ Domstolen ska dock kunna besluta att ett vittne skall avslöja sin identitet om det finns synnerliga skäl. Angående anonyma vittnen ansåg utredningen dock att förslaget inte nämnvärt skulle riskera att komma i konflikt med de principer som rör vittnesförhör under rättegång då åklagaren enbart i sällsynta fall ska kunna åberopa sådana uppgifter till stöd för sin talan. Åtalet skulle istället grundas på den utredning som har skett och den bevisning som har inhämtats. Gällande de skyddade identiteterna skulle det vara upp till domstolen att i det enskilda fallet bevaka så att den tilltalades rättigheter inte kränks enligt EKMR. Detta innebär att man skulle vara särskilt försiktig gällande bevisvärderingen av andrahandsuppgifter.

Efter en samlad bedömning av alla delbetänkanden kom utredningen fram till att om man skulle tillåta anonymitet för bevispersoner i domstol skulle den ha effekt endast avseende slumpvittnen.¹⁵ Med hänsyn till ovan förda resonemang om parts rätt till insyn i rättegång, ansåg utredning att man

---

¹³ Ibid. s. 210.

¹⁴ Ibid. s. 208 f.

¹⁵ Ibid. s. 209.

borde vidta säkerhetsåtgärder för att förmå personer att vittna istället, framför att skydda deras identitet. Som skäl angav de att det kan vara mycket begärt att tvinga ett vittne fullgöra sin vittnesplikt trots hot om repressalier samtidigt som en part har rätt till insyn i rättegången.

Ofta är hotade bevispersoner *medtilltalade* och som Rikspolisstyrelsen konstaterade skulle det anonyma vittnesinstitutet endast gälla för s.k. slumpvittnen. Ett sådant system skulle således inte låta dessa personer vittna anonymt, vilket i sin tur skulle leda till att det endast skulle en få liten betydelse för säkerhetsarbetet kring hotade personer. Utredningen kom därför fram till att andra säkerhetsåtgärder borde användas för att stödja utsatta bevispersoner. De framhåller dock att frågan sannolikt kan komma att utredas igen med anledning av den organiserade brottsligheten. Kännedom om ett vittnes identitet är av betydelse inte bara för att kunna återropa förhör med vittnet, utan också på det sättet att det utan kännedom om identiteten kan vara svårt för den tilltalade att påvisa att vittnet har förutfattade meningar, är fientligt inställt eller av annan anledning inte är pålitligt.

2.4.2 Motion 2017:18:1235; Skydd för vittnen

Som nämndes i ingressen behandlas motionen i justitieutskottet i skrivande stund (22 januari 2018).¹⁶ Där föreslår man att den åtalade och dennes advokat inte får information om vittnets namn, personnummer, bostadsadress och att motsvarande information om anhöriga ska vara sekretessbelagd. Sekretessens längd ska avgöras från fall till fall men att vittnets identitet måste registreras hos domstolen. För att göra det möjligt för försvarare och åklagare att göra egna undersökningar om vittnets trovärdighet skulle dess uppgifter kunna överlåtas till polis.

---

¹⁶ Mot. 2017/18:1235.

3 EKMR och vittnesanonymitet

3.1 EKMR

För ett Europarättsligt vidkommande utgår frågan från art. 6.1 EKMR om rätten till en rättvis rättegång. Art. 6.1 EKMR föreskriver att var och en som är anklagad för ett brott skall vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en opartisk domstol, som upprättats enligt lag. För att en sådan rättvis rättegång ska föreligga ska det således vara ”*equality in arms*”, d.v.s. *jämlika medel* (min översättning).¹⁷ Detta innebär att samma medel som står till buds till ena parten ska även vara möjliga att tillgå för den andra. Europadomstolen var länge mot idén att låta vittnen vara anonyma men har på senare tid varit mer mottagliga i fall som rör sexualbrott, brott mot barn, brott mot nationens säkerhet och organiserad brottslighet.¹⁸

Till skillnad från svensk rätt är kontradiktionsprincipen uttryckligen lagstadgad i EKMR i art. 6.3d om en tilltalads rätt att få höra ett vittne.¹⁹ I art. 6.3 EKMR föreskrivs vidare att den som har blivit anklagad för brott skall ha vissa minimirättigheter, bl.a. möjlighet att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot honom samt att för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda. Det är således art. 6.1 i förening med 6.3d EKMR som reglerar rätten till en rättvis rättegång för den tilltalade. Europadomstolen har konstaterat att man kan tillåta uppgifter som har lämnats av anonyma vittnen under förundersökningsstadiet, men att problemet uppenbarar sig när dessa uppgifter ligger till grund för en senare fällande dom.

Enligt art. 8 i EKMR är liv, frihet och personlig säkerhet särskilt skyddsvärda intressen. De tidigare nämnda bestämmelserna i art. 6 EKMR är frikopplade från detta och artikeln kräver inte att man tar hänsyn till vittnens intressen i samband med att de vittnar i en rättegång. För vittnen och deras

---

¹⁷ Cameron (2010), s. 100.

¹⁸ Ibid. 101.

¹⁹ Ekelöf, Edelstam, Heuman (2010), s. 30.

rätt att vara anonyma utgår man dels från den tilltalades rättigheter i art. 6.1 i förening med 6.3d EKMR, och vittnen från art. 8 EKMR. Av praxis framgår således inget förbud mot anonyma vittnen, men att de tillåts endast undantagsvis.

Europarådet har lämnat rekommendationer gällande frågan om anonyma vittnen.²⁰ Av rekommendationen framgår att möjligheten att vittna anonymt bör endast tillåtas i undantagsfall och att den misstänkte måste ha möjlighet att ifrågasätta vittnets behov av att vara anonym liksom vittnets trovärdighet och tillförlitlighet. Ett vittne bör vidare beviljas anonymitet endast vid allvarliga hot och om vittnesmålet är av betydelse och det förfaller trovärdigt. En fällande dom får inte heller grundas enbart eller i avgörande mån på uppgifter från anonyma vittnen.

3.2 Praxis

3.2.1 Kostovski mot Nederländerna (dom 20.11.1989)

Kostovski åtalades för väpnat rån och åklagaren hade åberopat uttalanden från anonyma vittnen från förundersökningen. Den åtalade kunde inte vid något tillfälle ifrågasätta dessa vittnen direkt och de frågor de fick ställa var inskränkta till förmån att skydda vittnenas identiteter. Domstolen grundade sedan den fällande domen till avgörande grad på uttalandena från de anonyma vittnena. Den åtalade ansåg att han hade blivit berövad möjligheten att påpeka vittnets trovärdighet och yrkade därför att åtalet skulle ogillas då det hade skett en överträdelse av art. 6.3d EKMR.

Europadomstolen uttalade att alla bevis måste frambringas i närvaro av den anklagade vid en huvudförhandling för att motparten ska kunna möta argumentet i sak. Det innebär dock inte att vittnesmål alltid måste höras vid en offentlig utfrågning i domstol för att kunna användas som bevis. Att använda sig av anonyma vittnesmål som erhållits vid det inledande skedet är inte i sig oförenligt med punkterna art. 6.1 och 6.3d EKMR.

---

²⁰ Europarådets rekommendation, No.R (97), p. 10-13.

Det krävs dock att en anklagad ska ha en möjlighet att ifrågasätta ett vittne under något skede av förfarandet. Enligt EKMR är det inte förbjudet att man tillmäter anonyma vittnesmål en stor betydelse, däremot kan det vara ett problem då man tillmäter anonyma vittnesmål sådan stor betydelse att det är det enda eller det avgörande beviset. I det här fallet fann Europadomstolen att art. 6.1 och 6.3d EKMR hade kränkts, då man hade grundat domen till övervägande del på de anonyma vittnesmålen.

3.2.2 Doorson mot Nederländerna (dom 26.3.1996)

Doorson var anklagad för narkotikahandel i Amsterdam och under förundersökningen identifierade några vittnen Doorson som langare. Centralt för bevisningen var 4 vittnen som ville vara anonyma; Doorson lyckades röja identiterna hos 2 (R och N), medan de 2 andra (Y.15 och Y.16) förblev anonyma.

Vittnena som förblev anonyma förhördes i utredningen av en undersökningsdomare utan att försvarsadvokaten var närvarande, samtidigt som de inte inställde sig till vidare förhör i utredningen. Detta innebar att försvarsadvokaten inte fick tillfälle att ställa några frågor till vittnena. Vid huvudförhandlingen kallades inte vittnena Y.15 och Y.16 utan endast vittnena R och N, varpå endast N inställde sig. Doorson fälldes sedermera för narkotikabrott men överklagade domen till appellationsdomstolen.

Domstolen lät undersökningsdomaren höra de anonyma vittnena Y.15 och Y.16 på nytt i närvaro av Doorsons försvarare, vilken kunde ställa frågor till vittnena utan att röja deras identitet. Dock hördes inte de anonyma vittnena av domstolen under huvudförhandlingen, utan man kallade endast vittnena R och N. Inför denna huvudförhandlingen inställde sig N och drog tillbaka sitt vittnesmål och förklarade att han hade ljugit i de föregående förhören. R hämtades av polisen men avvek innan huvudförhandlingen. Appellationsdomstolen fann Doorson skyldig till narkotikabrott. Domstolen grundade domen till stor del på uppgifterna från Y.15 och Y.16 inför undersökningsdomaren samt på uppgifterna av R och N till polisen. Doorson överklagade

domen till Europadomstolen och menade att bevisupptagningen i målet varit sådan att det förelåg brott mot artikel 6.1 och artikel 6.3d EKMR.

Europadomstolen anförde att anonyma vittnesmål kan skapa problem i förhållande till art. 6 EKMR, men att sådan användning inte kan anses otillåten under alla förhållanden. Europadomstolen uttalade vidare att om ett vittne eller en målsägande svävar i fara om hälsa och liv, kan det vara nödvändigt att väga intressena mellan å ena sidan den åtalades rätt till en rättvis rättegång och vittnenas rätt till liv och hälsa enligt art. 8 EKMR.

Europadomstolens menade att det var rättfärdigat att låta Y.15 och Y.16 vara anonyma, förutsatt att Doorsons försvarare hade fått tillfälle att ställa frågor till dem. Europadomstolen utvecklade och sa att appellationsdomstolen inte hade grundat domen enbart på uttalanden som gjorts av dessa två vittnen och att de hade värderat dessa uttalanden med stor försiktighet. Vidare fann Europadomstolen att det inte var otillåtet av appellationsdomstolen att efter det att N ändrat sin utsaga när han hördes inför appellationsdomstolen, sedan beakta de uppgifter N och R hade lämnat inför polisen. Förfarandet stod därmed inte i strid med art. 6.1 i och 6.3d i EKMR.

3.2.3 Van Mechelen m.fl. mot Nederländerna (dom 23.4.1997)

Van Mechelen m.fl. hade dömts av nederländsk domstol för försök till dråp och grovt rån. I målet hade poliser vittnat anonymt. Senare hördes de anonyma vittnena av en undersökningsdomare där klaganden, försvararen och åklagaren fick sitta i ett annat rum där dessa fick följa förhöret genom en ljudinstallation. Som skäl för polisernas anonymitet anförde de att det skulle underlätta det fortsatta arbetet mot att infiltrera organisationen samtidigt som de ville värna om sina egen säkerhet. Klaganden menade att förfarandet hade inskränkt deras möjligheter att pröva vittnenas trovärdighet och att det därför var ett brott mot art. 6.1 och 6.3d EKMR.

Europadomstolen anförde att det kan vara nödvändigt och rättfärdigat att låta poliser vara anonyma för att underlätta infiltrering i kriminella nätverk.

Till skillnad från fallet Doorson mot Nederländerna var det *civila* personer som beviljades anonymitet i rättegången, man kunde konstatera att det fanns en klar *hotbild* samtidigt som det fanns *övrig bevisning* som kunde leda till en fällande dom.

I det här fallet ska det anmärkas att poliser samarbetar nära med åklagare och har en lydnadsplikt. Med hänsyn till att det är en normal del av arbetsuppgiften att vittna ska poliser i sådana situationer endast i undantagsfall vara anonyma. Det var heller inte bevisat att det var nödvändigt för det fortsatta arbetet eller att poliserna skulle ha befunnit sig i en hotad situation. Samtidigt var dessa anonyma vittnesmålen den enda bevisningen som kunde binda klagandena till brottet.

Europadomstolen fann därför att klagandena inte hade fått en rättvis rättegång och att det förelåg ett brott mot art. 6.1 och 6.3d i EKMR. Domstolen erinrade om att vittnens anonymitet skapar svårigheter för försvaret av ett slag som *normalt inte bör uppkomma i en brottmålsprocess*. Dessutom, framhöll domstolen att en fällande dom får inte grundas enbart eller ens väsentligen på anonyma vittnesmål.

3.2.4 Pesukic mot Schweiz (dom 6.12.2012)

Klaganden var misstänkt för mord. Ett vittne önskade vara anonymt (X) och förklarade i förhör att han hade varit på brottsplatsen och att han hade kunnat se på nära håll då klaganden avrättade offret. Vid förhören i förundersökningen satt vittnet, utredningsdomaren, en polis och en översättare i ett rum. Klaganden, den tidigare medåtalade Z. L., deras respektive advokater och två polisvakter satt i ett separat rum. Förhöret överfördes via en ljudinstallation och X's röst förvrängdes för att skydda dennes identitet. Efter förhöret fick försvaret tillfälle att ställa ytterligare frågor via ljudinstallationen. Förfarandet var snarlikt i huvudförhandlingen. Under rättegången vägrade X att svara på bl.a. följande frågor:

”Konsumerade X droger? Var X rädd för den tilltalade? Hade X blivit hotad av någon? Förekom X i ett belastningsregister? Vistades X lagligt i Schweiz? Hade X glasögon?”.

Klaganden dömdes för mord och flera fall av narkotikasmuggling till fängelse. Klaganden menade att metoderna för förhören inte var tillfredsställande gällande rätten till en rättvis rättegång och kom efter en tid att överklagas till Europadomstolen.

Europadomstolen inledde sitt anförande med att påpeka att art. 6.1 och 6.3d EKMR avser *hela* processen kring rättegången, vilket innefattar både en tilltalads rätt till ett försvar men även allmänhetens intressen och när det är särskilt påkallat – vittnenas rättigheter.

När det gäller anledningarna till att låta vittnet vara anonymt konstaterar domstolen att skälet för att inte avslöja X's identitet för allmänheten eller försvaret var för att erhålla bevis från honom samtidigt som man skyddade denne eller personer nära denne mot repressalier. Domstolen konstaterade att klaganden kände till vittnet X med tanke på omständigheterna kring brottet och ansåg att X hade redogjort för sin rädsla att hans liv var i fara om han vittnade på ett trovärdigt sätt. I fallet Van Mechelen m.fl. där förhöret av de anonyma vittnena var under liknande former och vittnena hade avgivit liknande vittnesmål hade domstolen inte lyckats fastställa varför det var nödvändigt att behålla polisens anonymitet. I det aktuella fallet fanns det inte skäl att tvivla på nödvändigheten att skydda vittnet X's anonymitet utan domstolen ansåg att det fanns relevanta skäl att hålla vittnes identitet hemlig.

Domstolen framhöll att medan X var det enda vittnet som direkt observerade skottet och var berett att vittna, förlitade sig domstolen på X's vittnesmål i hög utsträckning. Vittnesmålet som X gav var inte det enda beviset mot sökanden, men hade stor betydelse för att bevisa den klagandes skuld. Europadomstolen menade därför att det är nödvändigt att undersöka om man har vidtagit tillräckliga *åtgärder för att balansera och rättfärdiga (counterbalancing factors) X's anonymitet.*

För det första hade vittnet inte granskats av den regionala åklagaren, utan av domstolens president. För det andra hade X's identitet bekräftats av ansvarig polis för undersökningen och hade varit känd för den regionala åklagaren och domstolens president. För det tredje gav polisen och den regionala åklagaren vittnesmål om X's rykte, hans kriminalregister och trovärdighet. Dessutom hade X blivit utfrågad inför fullständig domstol och alla personer som deltog i beslutsprocessen kunde få ett personligt intryck av vittnet och hans reaktion på de frågor som ställdes till honom.

Med hänsyn till ovanstående överväganden ansåg domstolen att trots de hinder som belastade försvaret fanns det tillräckliga motbalansfaktorer för att komma till slutsatsen att det inte stred mot EKMR att höra det anonyma vittnet under sådana omständigheter. Det var därför inte något brott mot art. 6.1 eller 6.3d EKMR.

3.3 Sammanfattning

Enligt kontradiktionsprincipen, art. 6.1 och 6.3d EKMR och praxis kan vissa punkter utrönas. En domstol får inte grunda en fällande dom på en utsaga av ett anonymt vittne om denna är den avgörande bevisningen och den tilltalade inte genom motförhör under något skede av rättegången eller förundersökningen fått möjlighet att pröva bevisvärdet av utsagan.²¹ I och med fallet Pesukic har praxis ändrats något; givet att det finns skäl för vittnen att vara anonyma kan man ändå huvudsakligen grunda en fällande dom på ett anonymt vittnesmål om man lyckas stävja nackdelen för den åtalade som förfarandet innebär med tillräckliga åtgärder. Detta strider även mot Europarådets tidigare rekommendationer om att en fällande dom inte får grundas enbart eller i avgörande mån på uppgifter från anonyma vittnen. Praxis har således gått från en strikt bedömning av artikel 6.3d EKMR till att låta det vara möjligt att grunda en dom huvudsakligen på anonyma vittnen så länge man vidtar tillräckliga åtgärder för att avhjälpa den nackdel det innebär för den tilltalades skull. Europakonventionen ställer alltså inte upp något absolut förbud mot anonyma vittnen, men anger att sådana endast ska

---

²¹ Ekelöf, Edelstam, Heuman (2010), s. 31.

tillåtas undantagsvis.²² Det förutsätter ett konstaterat behov av skydd. Detta behov måste sedan vägas mellan art. 6 och art. 8 i EKMR. Detta är i linje med Europarådets rekommendation att möjligheten att vittna anonymt bör tillåtas endast i undantagsfall om det föreligger ett allvarligt hot mot vittnets liv eller frihet.²³ Ytterligare förutsättningar är att vittnesmålet sannolikt kommer att bli betydelsefullt och att vittnet förefaller trovärdigt.

---

²² SOU 2004:1, s. 205.

²³ Europarådets rekommendation, No.R (97).

4 Vittnen och anonymitet i Norden

4.1 Norge

I Norge infördes 2001 i *straffprocessloven* (§ 130 a) en möjlighet att låta vittnen vara anonyma i domstol i mål rörande allvarliga brott.²⁴ Där står det att ett vittne ska höras om namn, födelsedatum, civilstånd, hemvist och förhållande till misstänkt och målsägande. Domstolen kan dock låta vittnet vara anonymt vid grövre brott som det är särskilt stadgat om.

För att man ska låta ett vittne vara anonymt krävs det att vittnet löper en risk att bli utsatt för allvarlig brottslighet mot liv och hälsa om denne vittnar och att det är absolut nödvändigt.

Rätten kan senare bevilja anonymitet i olika utsträckning om begäran godkänns: domstolen kan låta vittnets namn vara hemligt, att låta andra uppgifter vara hemliga samt besluta att vidta andra åtgärder. Domare, jury, åklagare och den tilltalades ombud får reda på vittnets identitet.

4.2 Danmark

Danmark antog 2002 en ändring av *retsplejeloven* (848 § andra stycket) som gör det möjligt att hemlighålla ett vittnes namn och adress för den tilltalade i brottmål.²⁵ Så får ske då avgörande hänsyn till vittnets säkerhet gör det påkallat och under förutsättning att åtgärden kan antas vara utan betydelse för den tilltalades försvar. Försvararen kan förbjudas av åklagaren att lämna vidare upplysningarna om vittnet till den tilltalade.

---

²⁴ SOU 2004:1, s. 205.

²⁵ Ibid.

5 Diskussion

5.1 Finns det ett behov?

Det är givetvis svårt att föra statistik över verksamhet som inte bedrivs i ljuset, men enligt Brå har kartan för den kriminella miljön i Sverige ritats om de senaste tjugo åren.²⁶ Enligt intervjupersoner har antalet sammanslutningar i den kriminella miljön ökat kraftigt och polisen har svårt att få information och ännu svårare att få personer att vittna i domstol. Detta leder till att grupperingar får *en slags skyddande hinna* som underlättar den brottsliga verksamheten och rättsväsendet måste ofta göra särskilt stora ansträngningar mot dem för att upprätthålla lagen.²⁷

Som nämndes i ingressen anför Rir att mellan 1995 och 2010 ställdes ungefär var fjärde huvudförhandling i brottmål i landets tingsrätter in och att *en av de primära orsakerna* till detta är att vittnet uteblir.²⁸ Domstolens egna siffror anger att år 2016 ställdes 12 410 förhandlingar (i brottmål på tingsrätt) och att i 584 fall berodde detta på att vittnet inte dök upp, vilket i sammanhanget är drygt 0,47% (se bilaga A). Trenden som kan utrönas är att problemet faktiskt har blivit mer sällan förekommande (jämfört med 2014; 0,51%, 2015; 0,52%). Statistiskt sett är de rättegångarna som har fått ställas in mindre än en halv procent (2016; 0,47 %), vilket torde innebära en liten andel totalt sett.

Ett annat sätt att illustrera behovet är att undersöka uppklärningsgraden bland brotten. Som ovan nämnt uppenbarar sig problemet ofta tidigare i processen innan rättegång, nämligen när polisen bedriver sin förundersökning. Polisen anför som skäl att de inte kommer vidare i utredningarna för att de inte hittar vittnen.²⁹ År 2016 hade vid närmare hälften (48 procent) av de handlagda brotten bedrivits en utredning, medan de resterande brotten

---

²⁶ Brå 2016:12, s. 127.

²⁷ Ibid., s. 128.

²⁸ Rir 2010:7 s. 7.

²⁹ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/helsingborg/sa-reagerar-helsingborgspolitikerna>.

(52 procent) avskrevs direkt.³⁰ Av de handlagda brotten *personupplärades*³¹ 13 %. Värt att anmärka är att skälen till avskrivningar inte alltid är att det är svårt att hitta vittnen, utan att det kan bero på brist på resurser. Enligt en artikel från SVT anför företrädare från polisen att det till följd av omstruktureringar, gränskontroller, den ökade grova kriminaliteten och brist på resurser helt enkelt är för få poliser för att hinna utreda alla brott.³² Det är dock svårt att avgöra hur stor del av siffrorna som går att härleda till detta problemet och det är därför påkallat att man är återhållsam i bedömningen i det här avseendet.

5.2 Kommer det att ge en effekt?

I tidigare nämnda SOU framhäver man att det är viktigt att medborgare vågar lämna upplysningar om ett brott till polis så att brottet kan utredas.³³ Samtidigt pekar man på att vittnen särskilt i samband med grov eller organiserad brottslighet utsätts för vedergällning i form av hot och våld av den eller de som är delaktiga i den aktuella brottsligheten. Alla sådana försök att sabotera en brottsutredning eller rättegång är ett angrepp på rättsordningen. Ett skäl som man brukar föra fram för att tillåta anonyma vittnen är att vittnen utsätts för hot under processen och att detta skulle man kunna undvika om vittnen fick vara anonyma.³⁴ Som det ser ut idag är hot som framställs under eller i samband med en rättegång att försöka påverka rättsprocessen straffbart som *övergrepp i rättssak* enligt 17 kap. 10 § BrB. En möjlighet att illustrera effekten av det anonyma vittnesinstitutet är om man skulle jämföra hur vanligt förekommande dessa brott är mellan olika rättsordningar.

Enligt Brå ökade anmälningar om övergrepp i rättssak med 70 procent mellan 1999 och 2006. År 2015 anmäldes omkring 3 600 fall av övergrepp i rättssak, vilket är en minskning med 4 procent jämfört med 2014 (se bilaga

---

³⁰ <https://www.bra.se/nytt-fran-bra/arkiv/press/2017-03-30-slutlig-brottsstatistik-2016.html>.

³¹ Ett handlagt brott där man meddelar fällande dom eller där åklagare utfärdar strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse.

³² <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/polisen-for-fa-for-att-hinna-med-att-utreda-brott>.

³³ SOU 2004:1, s. 73.

³⁴ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/efterlyser-mojligheten-till-att-vittna-anonymt>.

B).³⁵ Värt att framhålla är att gällande övergrepp i rättssak är det främst *brottsoffer* som drabbas och inte *vittnen*. Gällande brottsoffer som redan förekommer i belastningsregistret presumerar man att det är en låg andel som anmäler brott, varför det finns skäl att räkna med ett större mörkertal. Dock framhåller Brå att mörkertalet har en mindre betydelse när man tittar på brottslighetens utveckling under en tidsperiod av några år; då speglar den anmälda brottslighetens utveckling den faktiska utvecklingen relativt väl, oavsett hur stort mörkertalet är.³⁶

I dansk rätt regleras brottet i § 123 *Straffeprocessloven*. Utvecklingen över hot mot vittnen i Danmark (*Trusler, vold o.l. mod vidner og deres nærmeste*) framgår av bilaga C. Diagrammet visar antalet anmälda brott och hot mot vittnen mot deras anhöriga och tar således inte hänsyn till hot och dylikt mot *part*. Mätningen omfattar de personer som är i linje med vad Rikspolisstyrelsen uttalade om att endast spontanvittnen skulle omfattas av reglerna om anonymitet och inte *part*.³⁷ Då mätningarna avseende övergrepp i rättssak även omfattar *part* men då dessa inte omfattas i den danska mätningen kan jämförelsen i direkta siffror inte göra någon rättvisa. Det kan även förklara varför problemet verkar vara högre representerat i Sverige. Jämförelsen kan istället vara mer hjälplig om man undersöker trenden och utvecklingen. Utvecklingen har fluktuerat men är idag på jämförbara nivåer som vid tiden för införandet av det anonyma vittnesinstitutet (2001:642, 2016:603). En rimlig slutsats vore därför att säga att problemen är på ungefär samma nivå.

5.3 Kan det anonyma vittnesinstitutet missbrukas?

Ett skäl som anförs mot det anonyma vittnesinstitutet är att det kan ha en negativ påverkan på rättssäkerheten och att den kan komma att användas på

---

³⁵ <https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/hot-och-paverkan-mot-samhallet.html>.

³⁶ <https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/morkertal-och-dold-brottslighet.html>.

³⁷ SOU 2004:1, s. 203.

ett otillbörligt sätt. Enligt advokatsamfundets generalsekreterare Anne Ramberg skulle ett sådant system *urholka rättssäkerheten*.³⁸

I Norge har man utvärderat användningen av det anonyma vittnesinstitutet i en NOU, där man kom fram till att det enligt tingsrätterna inte finns uppgifter om någon överanvändning av systemet.³⁹ Man framhåller dock att erfarenhetsbasen är låg och utvärderingen har inte dokumenterat behovet av förlängningar av tillgången till anonyma vittnen. I samband med denna utvärdering *rekommenderade utskottet att bevilja vittnen anonymitet och sekretess i både större utsträckning och med färre villkor*. Vidare uppmanade utskottet att se över möjligheten att återkalla anonymitet om det hade givits på felaktig grund.

5.4 Analys

I motionen som nämndes i inledningen och i media verkar det vara ett stort problem att vittnen uteblir från huvudförhandlingarna.⁴⁰ Vad som framgår av domstolens egna siffror (bilaga A) är det sett i sammanhanget inget större problem. Statistiskt sett vore det mer påkallat att åtgärda formerna för delgivning eller att part inte dyker upp till huvudförhandling.

I Danmark är våld- eller hot om våld mot vittnen och deras anhöriga på jämförbara nivåer som då det anonyma vittnesinstitutet infördes. Man kan dra slutsatsen att vittnen kommer fortfarande att utsättas för hot och att dessa problem är svåra att stävja även om man låter vittnen vara anonyma.

En farhåga som det ofta talas om i samband med anonyma vittnen är att det skulle urholka rättssystemet och att man skulle tillåta vittnen att vara anonyma i alldeles för stor utsträckning. Av vad som framgår av den norska regeringens utredning såg de inga tendenser till det, men att de samtidigt rekommenderade att se över alternativen att tillämpa det i större utsträckning. Apropå den norska regleringen påpekade brottsofferutredningen (2.4.1

---

³⁸ <https://www.advokatsamfundet.se/Nyhetsarkiv/2017/februari/kritik-mot-forslag-om-anonyma-vittnen/>.

³⁹ NOU 2009:15, del 2:16.

⁴⁰ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/rattegangar-stalls-in-nar-vittnen-hoppar-av>.

ovan) den intressekonflikt som uppstår när en advokat får reda på ett vittnes identitet enligt sådan modell. Eftersom en försvarare förväntas ställa relevanta frågor som kan röja identiteten på vittnet och att försvararen i det fallet känner sig tvungen att röja uppgiften för sin huvudman, innebär det enligt deras mening ett argument till att inte låta vittnen vara anonyma. Denna konflikt är förvisso något man har beaktat i den senaste motionen.

Det är samtidigt angeläget att se över rättsutvecklingen från Europadomstolen i och med fallet Pesukic där man har öppnat upp möjligheten att grunda fällande domar på utsagor från anonyma vittnen. Särskilt anmärkningsvärt enligt min mening är vilka frågor som den tilltalade inte fick något svar på samtidigt som denne dömdes till ansvar. Vittnets rätt att tiga och rätten att inte behöva lämna besvärande uppgifter inför en rättegång skyddas redan av art. 6 EKMR.⁴¹ Frågor som huruvida en person har glasögon eller om denne konsumerar droger är omständigheter som kan påverka vittnets trovärdighet avsevärt och kan enligt min mening verka menligt på rättssäkerheten.

Samtidigt som olika yrkeskårer anser det vara påkallat anser andra det vara hämmande för rättsutvecklingen.⁴² Bevisligen är det under särskilda krav förenligt med EKMR, men för svensk rätts vidkommande har den springande punkten varit rättssäkerheten. Generalsekreteraren för advokatsamfundet Anne Ramberg framhåller i det här sammanhanget att *EKMR är en minimilagstiftning* och att det faktum att det är godtagbart i EU:s rättsordning inte är ett argument för att man ska godta det i Sverige.⁴³ Det är värt att påpeka att även om det är tillåtet för vittnen att vara anonyma i Norge, Danmark och Nederländerna, är det motsatsvis många fler länder i EU som *inte* tillåter dylikt förfarande.

Ett annat skäl som förs fram i debatten mot det anonyma vittnesinstitutet är att fiender kan komma att vittna mot varandra.⁴⁴ Det kan handla om kriminella rivaler som vill minska konkurrensen bland brottsliga verksamheter.

---

⁴¹ Ehrenkrona, Svensk juristtidning, 2007, s. 45.

⁴² <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/var-tredje-aklagare-i-svt-s-undersokning-vill-ha-mojlighet-att-anvanda-anonyma-vittnen>.

⁴³ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/massi-fritz-tillat-anonyma-vittnen>.

⁴⁴ Ibid.

Om den tilltalade skulle ha känt till vittnets identitet skulle denne i det här fallet ha kunnat påpeka motiven och därmed kunna ifrågasätta dennes trovärdighet. På samma sätt kan den tilltalade ha svårt att påpeka vittnets trovärdighet om ett vittne råkar minnas fel eller rentav ljuger.

I det som annars hade liknat en kritik mot det anonyma vittnesinstitutet måste man påminna sig om att problemet uppenbarar sig även tidigare under förundersökningens initiala faser då poliser inte hittar vittnen som kan hjälpa de vidare i utredningen. Om man in dubio anser att man hellre bör fria än fälla torde det medföra att man accepterar en viss grad av brottslighet. Med den motiveringen anser jag att om man anser att det vore ett stort problem att 0,47 % av alla rättegångar i brottmål ställs in för att vittnen inte dyker upp borde det i så fall vara ett *betydligt* större problem att 52 % av alla brott avskrivs med vändande post.

Utöver vittnet och den tilltalade har samhället också ett intresse av frågan. Om någon blir utsatt för ett brott och ingen vill vittna kan det bli svårt att straffa personen som begick gärningen. Vidare om folk begår brott utan att bli lagförda kan respekten för rättssystemet försvinna. Man måste erinra sig om att fallen Doorson och Pesukic hade varit svåra - om inte omöjliga - att lösa om man inte hade haft möjligheten att vittna anonymt. I båda fallen var det grovt kriminella personer som stod åtalade där det var antagligt att de hade använt diverse metoder för att avskräcka vittnen från att avge sina vittnesmål. Mycket talar för att som Rikspolisstyrelsen nämnde (2.4.1) att det sannolikt kommer att behövas någon form av anonyma vittnen för att stävja problemet. Det är ett moraliskt problem om en tilltalad har att vinna fördelar i en rättegång om han är tillräckligt hänsynslös mot ett vittne. Samtidigt kan det bli ett problem för rättssäkerheten om man börjar göra avkall på rättsliga principer bara för att brottet är av allvarlig karaktär.⁴⁵

---

⁴⁵ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/massi-fritz-tillat-anonyma-vittnen>.

6 Slutsats

I slutändan landar diskussionen i om man är beredd att göra eftergifter på rättssäkerheten och därmed låta inskränka den tilltalades rätt i att få reda på vittnets identitet och ställa relevanta frågor till denne. På motsvarande sätt kan frågan formuleras som att vittnet har själv en rätt till en rättvis rättegång och ska inte lida repressalier för detta utanför rättssalen. För att noggrant kunna väga alla för- och nackdelar måste man utgå från både vittnets, den tilltalades och samhällets perspektiv. Med hänvisning till ovan har jag försökt att belysa omständigheter som skulle motivera ett behov, konstatera en effekt samt undersöka om det kan komma att användas i sådan hög utsträckning att det kan användas i så stor utsträckning att det kan äventyra rättssäkerheten.

Min personliga åsikt gällande behovet i frågan är att om man ska lyckas lagföra grovt kriminella kan det vara nödvändigt att låta vittnen i vissa fall vara anonyma. Med hänvisning till mina egna begränsade kunskaper i området ser jag ingen anledning att ifrågasätta Rikspolisstyrelsens utlåtande om att det i framtiden kan komma att behövas regler för att låta vittnen vara anonyma för att kunna bekämpa den organiserade brottsligheten. Dock anser jag att med hänvisning till missförhållandet mellan antalet inställda rättegångar p.g.a. vittnets frånvaro och antalet handlagda och personupplärade brott, att frågan om anonyma vittnesmål inte borde vara prioriterad. Jag anser att argumentet att 584 rättegångar i brottmål ställs in för att vittnen inte dyker upp till huvudförhandlingen har lite bärkraft då regeln endast skulle tillämpas i undantagsfall. Vidare var det inte så stor del av alla inställda rättegångar som berodde på att vittnen inte inställde sig och att det höga antalet direktavskrivna brott inte enbart beror på att vittnen inte vågar vittna, utan att det även *kan* grunda sig i en fråga om tillgång till resurser. Med den motiveringen anser jag att det är viktigt att det inte blir en fråga om resurser eller rättssäkerhet, då jag hellre värnar om den rättssäkerhet vi har.

Gällande effekten är det svårt att uttala sig om den. En slutsats skulle kunna vara att problemet är svårt att stävja och sett till den danska utvecklingen kommer folk fortfarande att försöka påverka vittnen även om man låter vittnen vara anonyma. Dock ska man ha i åtanke att vad som anförs i motionen att det är en möjlighet som endast ska användas i exceptionella fall och det i så fall inte skulle tillämpas särskilt ofta. Effekten kan således antas vara småskalig, men att den har till följd att man löser särskilt grova fall.

Sett till risken att det anonyma vittnesinstitutet kan äventyra rättssäkerheten, tyder ovanstående att bland rättsordningar där man tillåter sådant förfarande att man ständigt har utökat ramarna för vad som är tillåtet. I Europadomstolens praxis har man tillämpat bestämmelserna så långt att de går emot Europarådets rekommendationer och i Norge föreslår man att man utökar möjligheterna för att utöva dessa rättigheter. Utifrån detta anser jag att det som till en början verkar vara ett avsteg från huvudregeln kan komma att tillämpas på fall som ursprungligen inte var avsedda. Med detta sagt ger detta enligt mig uttryck för en reformationsbenägenhet för att stävja ett problem, istället för att enligt juridisk metod avgöra mellan rätt och fel. Det föreligger därför enligt mig en fara för att rättssäkerheten urholkas till förmån av politiska mål.

Enligt den kontradiktoriska principen blir rättegången mindre akusatorisk om man inskränker en parts rätt till insyn av handlingarna i en rättegång. Sådana åtgärder måste således vara särskilt väl motiverade. Med hänvisning till ovanstående blir därför min bedömning att många av de skäl som anförs i debatten för att låta vittnen vara anonyma har liten bärkraft och kan ändra svensk rätt i negativ riktning men att det samtidigt i framtiden kan komma att behövas. Jag delar därför de åsikter som presenterades i SOU 2004:1 *Ett nationellt program om personsäkerhet* om att det vore påkallat att undersöka andra alternativ.

Bilaga A

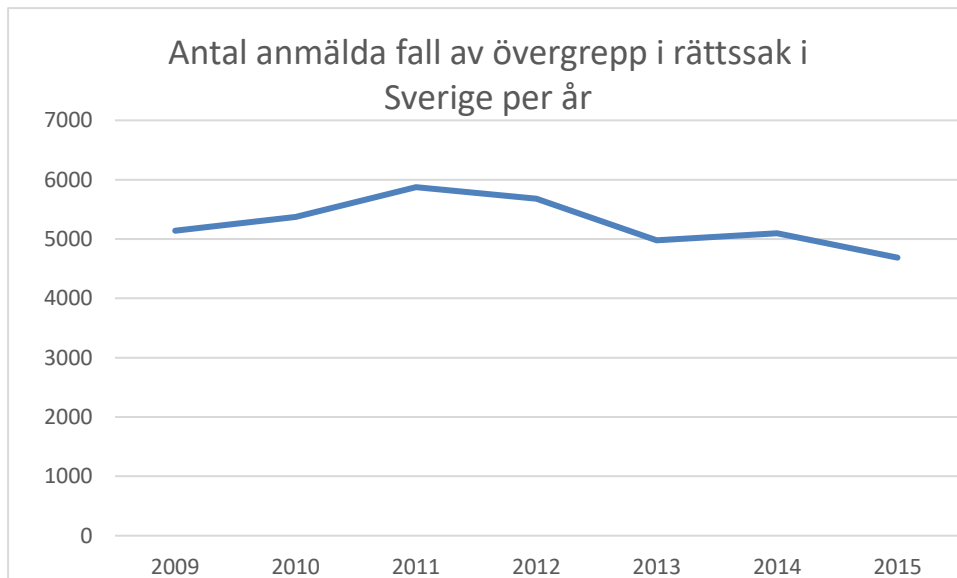
Inställda förhandlingar i brottmål på tingsrätt

Domstolsslag	Orsak till inställt möte	2014		2015		2016	
		Antal inställda	Andel inställda	Antal inställda	Andel inställda	Antal inställda	Andel inställda
Tingsrätt	Bristande delgivning	3 752		3 440		3 116	
	Dom på handlingarna	667		735		773	
	Förlikning						
	Flyttad förhandling (senast 14 dagar före)	902		893		934	
	Parts frånvaro	1 817		1 788		1 604	
	Ny stämning/bevisning	1 029		1 047		950	
	Sakkunnigs frånvaro						
	Vittnes frånvaro	735		699		584	
	Återkallelse	172		123		107	
	Övrigt hinder	5 213		4 630		4 342	
	Summa totalt tingsrätt	14 288	23,0%	13 355	22,1%	12 410	21,8%

Uppgifterna är hämtade ifrån:

http://www.domstol.se/upload/Lokala_webbplatser/Domstolsverket/Statistik/Tabeller%20till%20dokumentet%20inst%c3%a4llda%20f%c3%b6rhandlingar%20hel%c3%a5r%202014-2016.xlsx

Bilaga B

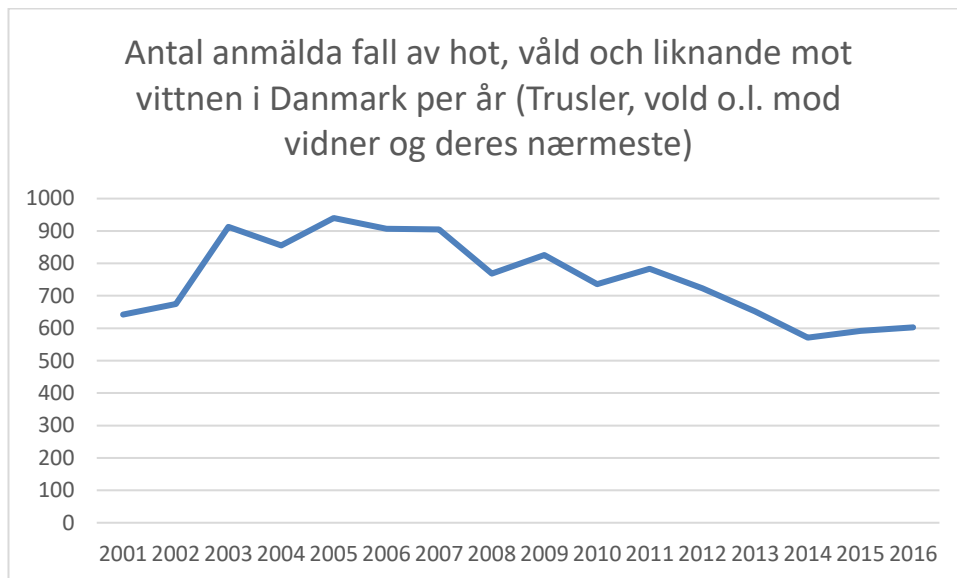

Anmälda fall av övergrepp i rättssak

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
5139	5372	5874	5682	4978	5098	4686

Uppgifterna är hämtade ifrån: <https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/hot-och-paverkan-mot-samhallet.html>

Bilaga C

Trusler, vold o.l. mod vidner og deres nærmeste

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
642	675	913	855	940	907	905	769
2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
826	736	783	723	652	571	592	603

Uppgifterna är hämtade ifrån: <http://www.statistikbanken.dk/STRAF5>.

Uppgifterna är sedan genererade genom; OVERTRÆDELSENS

ART/Trusler, vold o.l. mod vidner og deres nærmeste, ÅR/ 2001–2016,

ALDER/-, KØN/-.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Ekelöf, Per, Olof/Edelstam, Henrik, *Rättegång I*, 8 uppl., Stockholm, 2011.

Ekelöf, Per, Olof/Edelstam, Henrik/Heuman, Lars, *Rättegång IV*, 7 uppl., Mölnlycke, 2010.

Cameron, Ian, *An introduction to the European convention on human rights*, 5 uppl., Mölnlycke, 2010.

Offentligt tryck

Sverige

Utredningsbetänkanden

SOU 2004:1, Ett nationellt program om personsäkerhet.

Utskottsbetänkanden

2017/18:JuU15, Justitieutskottets betänkande.

Övrigt riksdagstryck

Mot. 2015/16:2251, Oscar Karlsson, Anonyma vittnesmål.

Mot. 2013/14 Ju370, Robert Halef, Stärkt skydd av anonyma vittnen.

Mot. 2017/18:1235, Margareta Cederfelt, Skydd för vittnen.

Övrigt

Rir 2010:7 Riksrevisionsverket, Inställda huvudförhandlingar i brottmål.

Brå, rapport 2016:12, Kriminella nätverk och grupperingar.

Norge

Utredningsbetänkande

NOU 2009:15, Skjult informasjon – åpen kontroll— Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivningen om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker.

Europeiska unionen

Europarådet

Europarådets rekommendation, Om hot mot vittnen och den tilltalades rätt till försvar, No.R (97).

Artiklar

Ehrenkrona, Carl Henrik, Rättssäkerhetsbegreppet och Europakonventionen, Svensk juristtidning, häfte 1, 2007.

Elektroniska källor

Domstolsverkets statistik över hur många förhandlingar som ställs in, Domstolsverket,

<http://www.domstol.se/upload/Lokala_webbplatser/Domstolsverket/Statistik/Tabeller%20till%20dokumentet%20inst%c3%a4llda%20f%c3%b6rhandlingar%20hel%c3%a5r%202014-2016.xlsx>, besökt 2018-01-22.

Johanna Jönsson, *Polisen efterfrågar anonyma vittnen – politikerna oense*, SVT, <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/helsingborg/sa-reagerar-helsingborgspolitikerna>>, besökt 2018-01-22.

Brottsförebyggande rådet, *Slutlig brottsstatistik 2016*,

<<https://www.bra.se/nytt-fran-bra/arkiv/press/2017-03-30-slutlig-brottsstatistik-2016.html>>, besökt 2018-01-22.

Andreas Björklund, *Polisen larmar: Vi är för få för att hinna utreda brott*, SVT, <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/polisen-for-fa-for-att-hinna-med-att-utreda-brott>>, besökt 2018-01-22.

Brottsförebyggande rådet, *Hot och påverkan mot samhället*, <<https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/hot-och-paverkan-mot-samhallet.html>>, besökt 2018-01-22.

Brottsförebyggande rådet, *Mörkertal och dold brottslighet*, <<https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/morkertal-och-dold-brottslighet.html>>, besökt 2018-01-22.

Ylva Larsson, *Rättegångar ställs in när vittnen hoppar av*, SVT, <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/rattegangar-stalls-in-nar-vittnen-hoppar-av>>, besökt 2018-01-22.

Kalle Jansson, *En av tre åklagare vill ha anonyma vittnen*, SVT, <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/var-tredje-aklagare-i-svt-s-undersokning-vill-ha-mojlighet-att-anvanda-anonyma-vittnen>>, besökt 2018-01-22.

Kicki Ahlm, *Advokaten om anonyma vittnen: som att ta magnecyl mot huvudvärk*, SVT, <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/massi-fritz-tillat-anonyma-vittnen>>, besökt 2018-01-22.

Helena Bohm Nilsson, *Polischefen: Låt vittnen vara anonyma*, SVT, <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/efterlyser-mojligheten-till-att-vittna-anonymt>>, besökt 2018-01-22.

Rättsfallsförteckning

Hovrätten

RH 1995:32.

RH 2007:24.

Europadomstolen

Kostovski mot Nederländerna (dom 20.11.1989).

Doorson mot Nederländerna (dom 26.3.1996).

Van Mechelen m.fl. mot Nederländerna (dom 23.4.1997).

Pesukic mot Schweiz (dom 6.12.2012).